

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حقیقت توبه و میوه‌های آن

مؤلف: قسمت علمی در دار ابن خزیمه

مترجم: پدram اندایش

نام کتاب: حقیقت توبه و میوه‌های آن

مؤلف: قسمت علمی در دار ابن خزیمه

مترجم: پدرام اندایش

ناشر: بوکان - انتشارات

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۶

چاپ: بوکان - رامان

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر برای مؤلف محفوظ است.

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

شکر و ستایش برای الله تعالی است و صلوات و سلام بر رسول الله و بر آل و اصحابش و هر کسی که با او دوستی کند. اما بعد:

توبه به سوی الله جل و علا از بزرگترین عبادت‌ها می‌باشد و از همه‌ی آنها نزد وی دوست داشتنی‌تر است، وسیع‌ترین راه برای رسیدن به رحمت، بهشت، عطا و رضایتمندی الله تعالی می‌باشد، زیرا در آن واجب می‌شود که خواری، خضوع و شکسته شدن در پیشگاه الله سبحانه، اعتراف به گناه و کوتاهی در برابر پروردگار تبارک و تعالی وجود داشته باشد، در آن درخشندگی عبادت آشکار می‌گردد و توسط آن انسان به منزلتی می‌رسد که الله تعالی او را برای

آن آفریده است. انسانی که شامل ناقص بودن، ضعیف بودن، کوتاهی، خطا، جهل و ظلم می‌باشد.

آن اعتراف به ناقص بودن عقل، ضعیف بودن نفس و اقرار به کامل بودن الله یکتا و بی‌شریک است. آن منزلتی است که پیامبران و رسولان از آن بی‌نیاز نبودند و همچنین بندگان صالح و همچنین اولیاء مقرب نیز به آن نیاز داشتند. آن به مانند روح در جسد است، به همین دلیل الله تعالی خطاب به بندگان مؤمنش می‌فرماید: ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [نور: ۳۱] (ای مؤمنان! همگی به سوی الله توبه نمایید، باشد که رستگار شوید!).

در این آیه رستگاری را مشروط به توبه‌ی بعد از ایمان قرار داده است، این دلیلی بر این است که آن منزلتی می‌باشد که گریزی از آن برای بنده‌ای که در راه الله تعالی حرکت می‌کند، وجود ندارد. به همین دلیل الله سبحانه و تعالی به آخرین پیامبرش محمد ﷺ می‌فرماید: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ﴿۱﴾ [محمد] (پس بدان که هیچ پرستش شونده‌ی برحقى جز الله وجود ندارد و برای گناهت و برای مردان و زنان مؤمن طلب استغفار کن!).

ای برادر گرامی: به یاد بیاور که تو انسان هستی و انسان کسی است که در او خطا و نافرمانی وجود دارد و مرتکب لغزش و بدی می‌شود و بر گناهان و خطاها گرفتار می‌باشد، کسی از مخلوقات معصوم نمی‌باشد، مگر کسی که الله تعالی او را برای رساندن وحی‌اش و رسالتش حفظ کرده باشد، خطا کردن ما اجتناب ناپذیر است و لغزش و هلاک شدن، به مصلحت ما نمی‌باشد.

الله تو را حفظ کند! بدان: توبه از گناهان همان زنده بودن جانها و قلبها می‌باشد و الله جل و علا از توبه‌ی بنده‌اش شدیداً خوشحال می‌شود، و معذرت خواهی و شکستن [غرورش] را از او قبول می‌کند و از ادامه دادن و اصرار داشتن او [بر گناهان] ناخشنود می‌گردد. الله تعالی می‌فرماید: ﴿وَهُوَ

الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿۴۴﴾ [الشوری] (و او کسی است که توبه را از بندگان قبول می‌کند و از بدی‌ها گذشت می‌نماید و آنچه را انجام می‌دهید، می‌داند).

حقیقت توبه چیست؟

شرط‌های آن چه می‌باشد؟

میوه‌های آن چیست؟

مَقِیْقَت تَوْبَه

ای بنده‌ی الله تعالی به یاد بیاور که گناهان سبب هلاکت بنده و زیان او و مجازات او در دنیا می‌شود و آن امری است که قابل ملاحظه و مشاهده می‌باشد و پیامدهایی دارد به مانند: اضطراب، پریشانی، فشار، تشویش، تنگی، عذاب و خشمگینی از طرف الله تعالی و مجازات شدن توسط وی. همچنین عاقبت‌های آن در آخرت بر هیچ مسلمان

عاقلی پوشیده نیست، الله تعالی می‌فرماید:

﴿كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ﴾ [المطففين: ۷] (چه

بسا پرونده‌ی اعمال بدکاران در سَجین است). أبو عبیده و

أخفش گفته‌اند: در زندان و تنگی شدید است.^(۱)

الله سبحانه می‌فرماید: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ

مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى﴾ [طه: ۱۲۴] (کسی

که از یاد من رویگردان شود، در نتیجه برای او زندگی تنگی

خواهد بود و روز قیامت او را کور محسور می‌کنم).

در نتیجه گناهان سبب بدبختی و تنگی زندگی در دنیا و

آخرت می‌شود. به همین دلیل توبه راهی قوی برای گشایش

یافتن از مشکلات و اطمینان خاطر نفس و راحتی اندیشه در

دنیا و نجات در روز حساب و کتاب می‌باشد.

حقیقت توبه: بازگردیدن به سوی الله تعالی و بازگشت به

(۱) فتح القدير للشوكاني: ۳۹۹/۵.

سوی وی و شکسته شدن در پیشگاه او و خوار شدن در برابر وی و اعتراف به کوتاهی نفس و کم کاری در ادای حقوق و اطاعت وی می‌باشد.

ای برادر گرامی بدان: توبه شروطی دارد که بدون آنها درست نمی‌باشد.

شروط توبه

نوی رحمة الله تعالى گفته است: علماء می‌گویند: توبه از هر گناهی واجب است و اگر گناه در حق الله تعالى باشد و در حق مردم نباشد، دارای سه شرط است: یکی از آنها: باز ایستادن از گناه.

دوم: پشیمانی از انجام آن.

سوم: عزم خود را جزم کند که به سوی آن گناه هرگز باز نگردد. اگر یکی از این سه مورد وجود نداشته باشد، توبه درست نمی‌باشد؛ ولی اگر گناه در حق بشر صورت گرفته

باشد، شرط‌های آن چهار عدد است: سه مورد آن بیان شد [و چهارمی:]

از انجام دهنده‌ی آن حلالیت بطلبد، اگر مال او یا مانند آن را خورده بود، به او باز گرداند، اگر به او تهمت زده بود و مانند آن، آبروی او را برگرداند یا از او طلب بخشش نماید، و اگر غیبت او را نموده بود از او حلالیت بطلبد. همچنین دوست داشته باشد که از تمامی گناهان توبه نماید.

بر توسل ای برادر گرامی: عقب انداختن و پا به پا کردن برای توبه نمودن، تو را گمراه نسازد و آن باید فوراً انجام شود و جایز نمی‌باشد که به تأخیر بیافتد، زیرا الله جل و علا می-فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا﴾ [التحریم] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید به سوی الله توبه نصوح نمایید!).

گناهانت به هر اندازه‌ای می‌خواهد باشد و خطاهای تو به هر جایی که می‌خواهد رسیده باشد، از رحمت الله سبحانه

مأیوس نشو! زیرا او بخشنده‌ای گرامی است و با حیا می‌باشد،
و بنده‌اش اگر از او درخواستی نماید، دست او را رد نمی‌کند،
این چنین است که او سبحانه می‌فرماید: ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ
أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ
الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ * وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ
وَأَسْلُمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ *
وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ مِن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ
الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ [الزمر: ۵۴] (بگو: ای بندگان
من که بر جانهایتان اسراف نموده‌اید، از رحمت الله ناامید
نشوید! زیرا الله تمامی گناهان را می‌آمرزد، او بسیار آمرزنده
[و] دائماً رحمت کننده است * [پس] به سوی پروردگارتان
باز گردید و تسلیم او شوید! قبل از آن که برای شما عذاب
برسد، و در آن هنگام یاری نمی‌شوید * از نیکوترین چیزی
که از طرف پروردگارتان بر شما نازل شده است، تبعیت کنید!
قبل از آن که ناگهان عذاب به نزد شما بیاید و شما [از آن]

غافل باشید).

أبوموسی عبد الله بن قیس أشعری رضی الله عنه آورده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مَسِيءُ النَّهَارِ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مَسِيءُ اللَّيْلِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا»^(۱) (الله تعالی دستش را در شب باز می‌کند تا توبه‌ی کسی که در روز، بدی انجام داده است را بپذیرد و دستش را در روز باز می‌کند تا توبه‌ی کسی که در شب، بدی کرده است را بپذیرد، [و این همچنان ادامه دارد] تا آن که خورشید از مغرب طلوع کند).

ای بنده‌ی الله تعالی! آن را انجام بده! تا زمانی که الله تعالی دستش را به سوی تو باز می‌کند و توبه نما و به سوی او باز گردد که او بسیار توبه کنندگان و کسانی که طلب پاکی می‌کنند را دوست می‌دارد، نجات با بازگشت صادقانه و توبه‌ی

(۱) رواه مسلم (۲۷۵۹).

نصوح انجام می‌گیرد، البته قبل از، از بین رفتن وقت:

أنا العبد الذی کسب الذنوبا

وصدته الأمانی أن یتوبا

أنا العبد الذی أضحی حزینا

على زلاته قلقا کثیرا

أنا العبد الذی سطرت علیه

صحائف لم یخف فیها الرقیبا

أنا العبد المسیء عصیت سرا

فمالی الآن لا أبدی النحیبا

أنا المفرط ضاع عمری فلم

أرع الشیبة والمشیبا

أنا العبد الغریق بلج بحر

أصیح لربما ألقى نحیبا

ای برادر گرامی: به سوی رضایتمندی الله بسیار گرامی مبادرت نما! و با کوشش بسیار در آن فکر کن! و نیت و اراده را تازه کن! و به سوی پروردگارت توبه کننده و آه کشنده رو کن! زیرا توبه زینت پیامبران و رسولان است، موسی علیه السلام گفته است: ﴿سُبْحَانَكَ تَبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [الأعراف] (پاک و منزّه هستی تو [ای الله!] به سوی تو توبه می‌کنم و من اولین مؤمن هستم).

الله تعالی از قول صالح علیه السلام می‌فرماید: ﴿فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ﴾ [هود] (پس از او طلب آمرزش کنید، سپس به سوی او توبه نمایید، همانا پروردگار من نزدیک و اجابت کننده است).

الله تعالی از قول هود علیه السلام می‌فرماید: ﴿وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾ [هود] (و ای قوم من! از پروردگارتان طلب آمرزش کنید! سپس به سوی او توبه

نمایید! [در نتیجه‌ی آن] از آسمان پیاپی باران می‌باراند و قوتی بر قوت شما می‌افزاید و مجرمانه روی بر نگردانید!).

إبراهیم علیه السلام گفته است: ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ﴾ [إبراهیم] (پروردگار ما! مرا و پدر و مادرم و مؤمنان را در روزی که حساب و کتاب بر پا می‌شود، ببامرز!).

همچنین گفته است: ﴿وَأَرْنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ [البقرة] (و به ما طرز عبادتمان را نشان بده و توبه‌ی ما را بپذیر که تو بسیار توبه پذیر و دائماً رحمت کننده هستی!).

ای برادر گرامی! به سوی الله تعالی روی کن! تو از پیامبران و رسولان برتر نیستی، همان گونه که می‌دانی آنان به سوی توبه سبقت می‌گرفتند و در استغفار و بازگشت پافشاری می‌نمودند.

کَمَ ذَا أَغَالِطٍ أَمْرِي	كَأَنِّي لَسْتُ أَدْرِي
أَغْفَلْتُ الذِّى كَانَ	فِي مَقْدَمِ عَمْرِي
وَلَمْ أَزَلْ أَتَعَادِي	حَتَّى تَصْرُمَ دَهْرِي
مَالِي إِذَا صَرْتُ رَهْنًا	بِالذَّنْبِ فِي رَمْسِ قَبْرِي
فَلَيْتَ شَعْرِي حَتَّى أَدْرِكَ	الْمَنَى لَيْتَ شَعْرِي

این سرور فرزندان آدم علیه أفضل الصلاة والسلام است که گفته است: «يا أيها الناس توبوا إلى الله واستغفروه فإنني أتوب في اليوم مائة مرة»^(۱) (ای مردم به سوی الله توبه نمایید و از او طلب آمرزش کنید که من در روز صدبار توبه می‌نمایم).

ابوهریره رضی الله عنه آورده است که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: «والله إني لأستغفر الله وأتوب إليه في اليوم أكثر من سبعين مرة»^(۲)

(۱) رواه مسلم (۲۷۰۲).

(۲) رواه البخاری ۸۵/۱۱.

(قسم به الله من روزی بیشتر از هفتاد بار از الله طلب آمرزش می‌نمایم و به سوی او توبه می‌کنم).

یا ایها المسیء إلی متی

تفنی زمانک فی عسی ولربما

بادر إلی مولاک یا من عمره

قد ضاع فی عصیانه وتصرما

ای برادر گرامی! شروع به توبه نما و بدان که تو در سرزمین عمل و آزمایش هستی و فردا سرزمین حساب و کتاب، و پاداش و مجازات خواهد بود.

فضیلت توبه

ای برادر گرامی! بدان که فضیلت توبه نزد الله تعالی بزرگ است و ثواب آن زیاد و گرامی می‌باشد، آن برای تمامی گناهان و خطاهایی که در قبل صورت گرفته است، واجب می‌باشد و درجات انجام دهنده‌ی آن را بالا می‌برد و

سببی می‌شود تا رضایتمندی الله تعالی و محبت او حاصل شود.

الله تعالی می‌فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ [البقرة] (الله بسیار توبه‌کنندگان را دوست می‌دارد و کسانی که طلب پاکی می‌کنند را [نیز] دوست دارد).

أبونجید عمران بن حصین خزاعی رضی الله عنهما گفته است: زنی از جهینه نزد رسول الله ﷺ آمد در حالی که مرتکب زنا شده بود و گفت: ای رسول الله! کاری انجام داده‌ام که مستحق حد می‌باشم، پس آن [حد] را بر من اجرا نما! پیامبر ﷺ ولی او را صدا زد و فرمود: «أحسن إليها فإذا وضعت فأنتني» (به او نیکی کن و وقتی وضع حمل نمود او را نزد من بیاور!) آن کار را [ولی او] انجام داد و [وقتی زمان لازم تمام شد و آن زن وضع حمل نمود و دوران شیردهی فرزندش به پایان رسید] پیامبر ﷺ بر اجرای حد امر نمود، آن زن لباس خود را محکم بست پوشید، سپس [پیامبر ﷺ] امر فرمود تا [آن

زن [سنگسار شود، سپس بر [جنازه‌ی] او نماز خواند. عمر رضی الله عنه به او گفت: آیا بر او نماز می‌خوانی در حالی که زنا کرده است؟ فرمود: «لقد ثابت توبة لو قسمت بين سبعين من أهل المدينة لوسعتهم، وهل وجدت أفضل من أن جادت بنفسها لله عز وجل؟!»^(۱) (همانا توبه‌ای انجام داده است که اگر بین هفتاد نفر از اهل مدینه تقسیم شود، برای آنها کافی است، و آیا برتر از او کسی را می‌شناسی که جانش را برای الله تعالی از دست دهد؟).

در این حدیث بر بزرگ بودن منزلت توبه نزد الله جل و علا دلیلی وجود دارد و اگر این گونه نبود، رسول الله صلی الله علیه و آله بر او نماز نمی‌خواند و همچنین خبر داده است که توبه‌ی او برای هفتاد نفر از اهل مدینه کافی است.

در آنچه بر نفست از گناهان و خطاها اسراف نموده‌ای، تفکر

(۱) رواه مسلم (۱۶۹۶).

کن! جنایتی را یاد کن که توسط دست، پا، گوش و چشمت آن را انجام داده‌ای و شامل بدی‌ها و گناهان می‌باشد، پس برای [پاک کردن] آنها توبه‌ای نصح را انجام بده! نفست را مورد حساب و کتاب قرار بده که انجام این کار در امروز آسانتر از آن است که فردا [در قیامت] مورد حساب و کتاب قرار بگیری. الله تعالی می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَتَنْتَظِرْ نَفْسًا مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ﴾ [الحشر: ۱۸] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید از الله بترسید و تقوا پیشه کنید! و شخص بنگرد که برای فردای [قیامت] خود چه فرستاده است). عمر بن خطاب رضی الله عنه گفته است: نفستان را مورد محاسبه قرار دهید قبل از آن که مورد حساب و کتاب قرار بگیرید و آن را اندازه بگیرید! قبل از آن که اندازه گرفته شوید، همانا حساب و کتاب امروز توسط خودتان آسانتر از حساب و کتاب در فردای [قیامت] است و خود را برای صحنه‌ای بزرگتر زینت دهید!

روزی که امر شما آشکار می‌شود و کسی از شما [از الله تعالی]
پنهان نمی‌ماند^(۱).

ای بردار!

مثل وقوفک يوم الحشر عرینا

مستعطفا قلق الأحشاء حیرانا

النار تزفر من غیظ ومن حنق

على العصاء وتلقى الرب غضبانا

اقرأ کتابک یا عبدی على مهل

وانظر إليه ترى هل كان ما كانا

میوه‌های توبه

میوه‌های توبه همان چیزی است که هر کسی که توبه‌ی
حقیقی را می‌شناسد و توسط آن الله تعالی را بندگی می‌کند،

(۱) رواه الترمذی (۲۴۵۹) وقال: حدیث حسن.

شیرینی آن را حس می‌کند. آن سببِ تمامی امور خیر، اطمینان خاطر نفس، فروتنی روح و سبب شادی قلب و سرور و مستی آن می‌شود. الله جل و علا توبه کننده را دوست دارد و از توبه‌ی او شاد می‌گردد و در نتیجه آن توبه کننده در قلب خود، شیرینی، خوشبختی و شادی را حس می‌کند. از مهمترین میوه‌های توبه:

۱- رضایتمندی الله تبارک و تعالی از شخص توبه کننده:
ای برادر گرامی! اگر در توبه میوه‌ای وجود نداشته باشد، حداقل چیزی که از آن حاصل می‌شود، راهی به سوی محبت الله تعالی و رضایتمندی وی می‌باشد و این برای شرف و عزت ما کافی است. الله تعالی می‌فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ [البقره] (الله بسیار توبه کنندگان را دوست دارد و طلب پاک‌ی کنندگان را [نیز] دوست دارد).

اگر الله تعالی تو را دوست داشته باشد، ترس و غمگینی برای تو حاصل نمی‌شود، الله تعالی در حدیثی قدسی

می‌فرماید: «فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصر به، ويده التي يبطش بها، ورجله التي يمشى بها، وإن سألني أعطيته، ولئن استعاذني، لأعيزنه»^(۱) (وقتی او را دوست می‌دارم، گوشش می‌شوم که می‌شنود و چشم او می‌شوم که می‌بیند و دستش می‌شوم که با آن می‌گیرد و پایش می‌شوم که با آن راه می‌رود، اگر از من درخواست کند به او می‌دهم و اگر به من پناه ببرد، به او پناه می‌دهم).

توبه کننده به سوی الله سبحانه، نزد الله تعالی دوست داشتنی است، به او کمک می‌کند و او را از هر چیز بد و بلایی حفظ می‌کند، رحمت‌ها را بر وی نازل می‌کند و با برکت‌ها او را می‌پوشاند و دعا‌های او را مستجاب می‌کند، وقتی می‌گیرد با نور الله تعالی می‌گیرد و وقتی بر می‌دارد با نور الله تعالی بر می‌دارد و وقتی راه می‌رود با نور الله تعالی راه می‌رود. زیرا او

(۱) رواه البخاری ۲۹۲/۱۱.

به ندای الله تعالی لبیک گفته است و امر او را استجابت نموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُم سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ» [التحریم: ۸] (ای کسانی که ایمان آورداید! به سوی الله توبه نصوح نمایید! باشد که پروردگارتان بدی‌های شما را پاک کند و شما را داخل باغ‌هایی نماید که از زیر آنها نهرها جاریست، روزی که الله، پیامبر و کسانی که همراه او ایمان آورده‌اند را رسوا نمی‌کند [و] نور آنها در جلوی آنها و در سمت راست آنها در حرکت است).

عاقل کسی است که به رحمت الله تعالی و رضایت‌مندی وی طمع داشته باشد و توبه نمودن را در پیشواز طمع خود قرار دهد و [غرور خود را] بشکند و از گناهان و خطاها بر گردد و و از کوتاهی در اطاعت از الله باز ایستند و پشیمان

شود:

یا رب عفوک لا تأخذ بزلتنا واغفر آیا رب ذنبا قد جنیناه

دلیلی بر این که توبه، موجب نزدیکی به الله تعالی می‌شود و دوست داشتنی‌ترین چیز نزد الله تعالی بوده و رضایمندی و شادی او را فراهم می‌سازد، حدیثی است که ابو حمزه انس بن مالک آنصاری خادم رسول الله ﷺ رضی الله عنه آن را روایت کرده است، در آن آمده است: «الله أشد فرحاً بتوبة عبده حين يتوب إليه من أحدكم كان على راحلته، بأرض فلاة، فانفلتت منه وعليها طعامه وشرابه فأیس منها، فأتی شجرة فاضطجع فی ظلها، وقد أیس من راحلته، فبینما هو كذلك إذا هو بها، قائمة عنده، فأخذ بخطامه. ثم قال من شدة الفرح: اللهم أنت عبدی وأنا ربک أخطأ من شدة الفرح»^(۱) (الله از توبه‌ی بنده‌اش وقتی به سوی او توبه می‌نماید

(۱) رواه مسلم (۲۷۴۷).

شدیدتر از آن شاد می‌شود که یکی از شما بر سواری‌اش سوار باشد و به صحرایی برسد و آن [سواری] را گم کند و این در حالی باشد که غذا و نوشیدنی‌اش بر روی آن [سواری] باشد و از [پیدا کردن آن] مأیوس شود و نزد درختی برود و در سایه‌ی آن سایه برگزیند و از شترش ناامید گردد، در این هنگام ناگهان می‌بیند که [شترش] نزد او ایستاده است و لگام او را می‌گیرد و از شدت خوشحالی می‌گوید: یا الله تو بنده‌ی من هستی و من پروردگار تو! و به علت شدت خوشحالی خطا می‌کند).

۲- اطمینان خاطر نفس:

ای برادر گرامی! بدان که ضرر گناهان بر روح‌ها و جانها خطرناکتر از ضرر مریضی بر بدن‌ها می‌باشد. بلکه ضرر گناه شامل روح و بدن می‌شود و گناهکاران را در حالی می‌بینی که بر آنها انواع مشکلات، غم‌ها و انواع وسوسه‌ها و اضطراب‌ها وجود دارد. آنان را نمی‌یابی مگر آن که دارای اضطراب، ترس

و خوف هستند و آن دلیلی ندارد، مگر مرتکب شدن به گناهان و خطاها.

بِذَا قَضَى اللَّهُ بَيْنَ الْخَلْقِ مِنْذُ خَلَقُوا

أَنَّ الْمَخَافَ وَالْإِجْرَامَ فِي قَرْنٍ

به همین دلیل توبه باعث اطمینان خاطر نفس و خوشبختی قلب می‌شود. حسن بصری رحمه الله گفته است: نیکی نوری در قلب است و قدرتی در بدن؛ و بدی تاریکی بر قلب و سستی بر بدن می‌باشد. در نتیجه توبه داروی مریضی‌های روح و بدن می‌باشد و به صبر و طلب ثواب کردن از الله تعالی حکم می‌کند. آن دارویی است که قلب را صیقل می‌دهد و سبب‌های تنگی و گرفتاری و زنگ زدگی آن را از بین می‌برد. الله تعالی می‌فرماید: ﴿بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (بلکه آنچه انجام داده‌اند باعث زنگ زدگی قلبهای آنها شده است). قلبهایی که زنگ زدگی از آن پاک شود، سبکبار و شاد می‌باشند و ناامیدی را حس نمی‌کنند و بدبختی

بر آنها راه ندارد، و مشکلات و غم و اندوه به بنده نمی‌رسد،
مگر به سبب گناهان^۱:

تَفَنَّى اللَّذَاذَةَ مِمَّنْ نَالَ صَفَوْتَهَا

مِنَ الْحَرَامِ وَيَبْقَى الْإِثْمُ وَالْعَارُ

تَبْقَى عَوَاقِبُ سُوءٍ فِي مَغْبِتِهَا

لَا خَيْرَ فِي لَذَّةٍ مِنْ بَعْدِهَا نَارُ

أبو سلیمان دارانی گفته است: کسی که صاف باشد، برای
او صافی قرار داده می‌شود و کسی که کدر باشد، برای وی
کدوری صورت می‌گیرد، کسی که در شب نیکی کند برای او در
روز کافی خواهد بود و کسی که در روزش نیکی کند برای او
در شبش کافی خواهد بود.^(۲)

ای بنده‌ی الله تعالی! به سوی خیر بشتاب و به سوی الله

۱ - دلیل آن آیه‌ی ۳۰ سوره‌ی الشوری می‌باشد. (مترجم)

(۲) ذم الهوی ص ۱۵۱.

تعالی توبه نما! زیرا او بسیار آمرزنده و دائماً رحمت کننده می‌باشد و بدان که خوشبختی دنیا حاصل نمی‌شود، مگر با اطاعت، طلب آمرزش و صبر، و توبه باعث زیاد شدن اطاعت و تجدید اراده در جانها می‌شود.

۳- دوری جستن از خشم الله عز وجل:

ای برادر گرامی! بدان! توبه حفظ شدن از عذاب الله تعالی و مجازات دادن وی است، زیرا گناهان موجب خشمگینی و ناراحتی [الله تعالی] می‌شود و توبه، پاک کننده‌ی گناهان و باطل کننده‌ی آنها می‌باشد. به همین دلیل الله تعالی درباره‌ی یونس علیه السلام می‌فرماید: ﴿فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ * لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ [الصافات: ۱۴۳ و ۱۴۴] (اگر او از تسبیح کنندگان نبود * در شکم آن [ماهی] تا روزی که [انسانها] برانگیخته می‌شوند، باقی می‌ماند). تسبیح نمودن یونس علیه السلام فقط این بود: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ [الانبیاء: ۸۷] (هیچ پرستش شونده‌ی بر

حقّی جز تو وجود ندارد [یا الله!] پاک و منزّه هستی تو، همانا من از ستمگران بودم).

اگر تفکر نمایی الله تعالی به تو توفیق می‌دهد و می‌فهمی که لذت گناهان از بین می‌رود و پیامدهای آن باقی می‌ماند و توبه جداکننده‌ی بنده از مجازات است، ابوه‌ریره رضی الله عنه آورده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ، وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنَ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ»^(۱) (الله غیرت می‌کند و مؤمن غیرت می‌کند و غیرت الله این است که مؤمن کاری را انجام دهد که بر وی حرام است).

مولاى جئتک والرجا	قد استجار بحسن ظنى
أبغى فواضلك التى	تمحو بها ما كان منى
فانظر إلى بحق لـط	فك يا إلهى واعف عنى
لا تخزنى يوم المعـا	د بما جنيت ولا تهنى

(۱) رواه مسلم (۳۶).

فاتمه

برادر مسلمان! به الله تعالی به مانند شخصی پریشان و ترسان روی کن! و از او به مانند ترسویی بیچاره درخواست کن! و به قبول توبه‌ات در نزد الله تعالی یقین داشته باش! زیرا او سبحانه بخشنده‌ای با کرامت است. و بدان که همه‌ی انسانها خطاکار هستند و بهترین خطاکاران بسیار توبه کنندگان می‌باشد^۱، ابوهریره رضی الله عنه آورده است که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: «والذی نفسی بیده لو لم تذنبوا لذهب الله تعالی بکم، ولجاء بقوم یذنبون فیستغفرون الله تعالی، فیغفر لهم»^(۲) (قسم به کسی که جان من در دست اوست، اگر گناه نکنید، الله تعالی شما را می‌برد و قومی را می‌آورد که گناه می‌کنند و از الله تعالی طلب

۱ - اشاره دارد به حدیثی که در سنن ترمذی ۲۴۹۹ و در سنن ابن

ماجه ۴۲۵۱ آمده است. (مترجم)

(۲) رواه مسلم (۲۷۴۹).

آمزش می‌نمایند، و او [نیز] آنان را می‌آمزد)^۱.

به یاد بیاور که تو بشر هستی و احکام بشری بر تو جاری است و آن شامل: اعمال غیر عمدی، غفلت، فراموشی، خطا و غلبه‌ی غریزه می‌باشد. این امر حکم می‌کند که در هر زمان و مکانی، توبه کننده باشی، زیرا تو مجبوری که لغزش داشته باشی و مرتکب اعمال بد شوی.

فاسلک طریق المتقی	من وطن خیرا بالکریم
واذکر وقوفک خائفا	والناس فی أمر عظیم
فاغنم حیاتک واجتهد	وتب إلى الرب الرحیم

^۱ - این حدیث به این اشاره دارد که اگر گناه صورت گیرد و در نتیجه آن طلب آمزش شود بهتر از آن است که گناه صورت نگیرد و طلب آمزش نیز صورت نگیرد. (مترجم).